

VALOAREA CUNOȘTIINȚELOR ÎN SOCIETATEA IGNORANȚEI

Nicolae CANTAREAN, Jamil OWEIDAH*

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

*Israel

There are 6,200 faculty members in Moldova's universities and colleges (on average 1 faculty member per 20.3 students). Out of these, only 2,700 (43%) hold PhD degrees, including 358 (5.8%) that also hold the highest academic degree: Habilitation. Moldovan faculty members usually teach around 20 hours per week (one of the highest workloads in the world). 52.5% of students major in economics, law, social sciences, or in some fields that the Moldovan Ministry of Education calls on its website “professional formation fields”, 18.4% study engineering and architecture, 16.0% - education. There are a total of 90 specialities (majors) offered. 101,100 students, or 80.2%, pay for their studies (from 2,000 to 7,300 Moldovan lei per year, i.e. from 120 to 430 euros per year). The state is trying to increase the number of places offered free of charge when students are admitted to public universities: there were 5,085 in 2001, 5,290 in 2002, 5,628 in 2003, 6,354 in 2004, 7,048 in 2005, 7,835 in 2006, but this rate (54% over 5 years) is lower than the rate of increase (65% over the same period) in the total number of places. 15% of the free of charge places are reserved, and distributed to candidates from low-income families. In an effort to support them, the state gives scholarships to 70% of students who occupy the free of charge places, i.e. to 14.4% of the total number of students. As of January 1, 2006, these scholarships are in three categories: 210, 230, or 270 Moldovan lei per month, i.e. 12, 14, or 16 euros per month respectively.

*Iar eu repet ceea ce m-au învățat părinții:
Propuneți un scop.
Studiază atâta cât poți, dar mai departe,
pentru Dumnezeu, fă ceva! ... tu ... vei rămâne
uimit de modul în care într-o societate
liberă poți atinge totul la ce aspiți. Și,
bineînțeles, sa fii recunoscătoare Domnului
Dumnezeu pentru tot binele ce ți l-a dăruit.*

Lee Iacocca. Cariera managerului

Învățământul ca valoare și practica autohtonă

Din anul 2000, mass-media interne încep a apela tot mai frecvent la noțiunea de *capital uman*, inițial ca emergență în cadrul sistemului de învățământ. Sectorul învățământului este recunoscut ca prioritate în contextul mișcării mondiale spre așa-numita economie a cunoștințelor sau chiar societatea cunoașterii.

Totodată, însăși noțiunea de cunoștințe, până de curând destul de clară, în prezent se suprimă, se diversifică, devenind o categorie universală cu multe semnificații utilizate în diverse contexte. Care cunoștințe dintre cele acumulate devin fundamentul societății? Care cunoștințe rămân a fi secundare, auxiliare sau, în genere, de muzeu? Cum corelează cunoștințele clasice și fundamentale cu cele care le necesită situația existentă? De răspunsul la aceste întrebări și la altele similare depinde, din multe puncte de vedere, aspectul viitorului învățământ, strategia politicii instructive.

Întotdeauna învățământul a avut o valoare importantă. Totuși, în unele perioade, această valoare devine deosebit de prioritară. Și, în același timp, în însăși natura învățământului, ceea ce era considerat mai prioritar a fost supus unor modificări serioase. Mai mult ca atât, chiar și formulată în termeni identici cerința față de calitatea învățământului ar putea să aibă diverse scopuri. De exemplu, cerința generală pentru un învățământ practic, adresată universităților din Germania anilor 20 după război de către stat și industriile mari, avea scopuri diferite și obiective așteptate la fel diferite [1].

După criza universităților ruse în prima jumătate a anilor '90 ai sec.XX, în mod firesc asociată cu criza întregului sistem, la mijlocul anilor '90 și-a luat avânt sectorul privat al învățământului superior profesional și, de asemenea, dezvoltarea unei rețele de filiale licee în ambele sectoare, fapt care a satisfăcut creșterea masivă a necesității sociale masive a tineretului în atingerea statutului de diplomat [2].

Către anul 2005, în Federația Rusă existau 660 instituții de învățământ superior de stat, care dispuneau de 1376 filiale, și 430 de instituții private cu 326 de filiale (în 1995 în total 762 instituții de învățământ superior).

În mod corespunzător, a crescut brusc numărul studenților: de la 2,8 mln. în 1995 până la 7,3 mln. în 2006. Numărul specialiștilor cu diplome a crescut în această perioadă de la 395 500 până la 1,06 mln. Să spunem că această creștere a volumului era însoțită de o scădere în calitatea pregătirii studenților. Filialele instituțiilor de învățământ superior, de regulă, constituie, „un simplu serviciu” sau metodă pentru administrația instituțiilor de a câștiga bani. În scăderea calității și-au jucat rolul și diverși factori ce țin de specificul național al proceselor de modernizare, de restructurare a economiei, de schimbarea procedurilor de gestionare, de coruperea cadrelor administrative. Situația, în ansamblu, și-a găsit justificarea în „abandonarea” de către stat a sistemului de învățământ în perioada inițială de modernizare. Pe cale extensivă, nedispunând de caracteristici de calitate relevante, au mers chiar și cele mai prestigioase universități autohtone. Experiența ce au căpătat-o diferite link-uri ale sistemului de învățământ, încercând să rămână „pe linia de plutire”, a avut nu doar rezultate pozitive. Puțin probabil să numim practici pozitive punerea pe seama părinților a cheltuielilor școlare, pierderea statutului profesional în instituțiile de învățământ profesional mediu, tendința de a transforma învățământul superior, în special universitar, exclusiv într-o sferă de servicii.

Și factorii cantitativi au afectat calitatea învățământului, în special dezechilibrul dintre tempourile de creștere a numărului de studenți și a numărului în corpul profesoral-didactic. O creștere adecvată a numărului de profesori nu s-a putut realiza, deoarece salariul profesorului începător este mult prea mic pentru a completa corpul profesoral-didactic pe seama absolvenților doctoranzi. La un profesor care activează concomitent în câteva instituții universitare revine un număr mare de studenți, încât se poate vorbi despre o abordare individuală, o activitate de cercetare științifică în comun, o comunicare extracurriculară cu studenții etc. Probabil, cea mai simplă soluționare a problemei în privința calității studiilor este a închide acele structuri educaționale, care nu corespund criteriilor de calitate. Cu toate acestea, de felul său, aceasta nu este o sarcină ușoară – ea necesită schimbarea mecanismului de licențiere a universităților și a acreditării, precizarea cerințelor față de formarea profesională în specialități concrete și introducerea amendamentelor în „Legea cu privire la învățământ”, pentru a face clare criteriile de revocare a licențelor de la instituțiile neglijente. Va fi oare aceasta o soluție a problemei învățământului de calitate? Va fi acesta un pas decisiv pentru soluționarea armonizării sociale a societății? Este cunoscută axioma socială: e mai bine ca tinerii să stea pe băncile studențești, decât pe băncile din parcuri și curți. Puțin probabil ca asemenea decizii administrative, determinând o reducere de oportunități pentru a obține studii, vor corespunde încercărilor de constituire a tranziției la societatea informațională (postindustrială) și la asigurarea formării economiei de cunoștințe.

Conflictul social dintre tipul ideal de om instruit, care, în mod obiectiv, este necesar societății moderne în aspectul perspectivei sale și dezvoltării pozitive și modelului concret solicitat de către individ, care își aranjează strategia vieții personale în conformitate cu situația socială concertă – nu este un fenomen nou. Acest conflict reflectă coordonatele în expresie valorică de niveluri diferite: macro-nivel – ca nivelul societății în ansamblu și micro-nivel – ca nivel al personalității. Acest conflict se reflectă și în comportamentul oamenilor din sistemul învățământului, relevând orientările valorice ale populației în general. Cum totuși este evaluată instituția de învățământ superior în viața omului modern?

Vom porni de la faptul că valoarea învățământului derivă din *două circumstanțe fundamentale*.

În primul rând, satisfacția însăși de la posedarea ei, ce ține de faptul că cunoștințele răspund impulsului de curiozitate inerent tuturor ființelor umane. În al doilea rând, învățământul dispune de o valoare instrumentală importantă ce contribuie la atingerea altor valori, mai importante oamenilor:

✓ Ea servește drept un mecanism de a ameliora situația lor proprie – găsirea de locuri de muncă mai bune, salarii mai mari, un nivel de viață mai înalt.

✓ Ea ajută la câștig de putere, inclusiv așa o varietate precum „puterea expert” (deși, desigur, nu este nici condiția unică, nici obligatorie pentru aceasta).

Posedarea de cunoștințe de specialitate, mult mai complete în comparație cu cea a altor oameni, informație de orientare mai bună în afaceri, de importanță semnificativă pentru întregul grup social, îl evidențiază pe om în grupul liderilor. Acest lucru permite reprezentanților puterii să-i influențeze pe ceilalți, să manipuleze cu subalternii, să continue o politică eficientă. Nu întâmplător mulți miniștri în guvernele actuale din țările lumii dețin titluri profesionale. Învățământul, în special atunci când îl concepem bine nu ca instruire formală, „de carte”, dar și ca antrenament al deprinderilor practice este condiția-cheie de obținere a prestigiului și reputației.

Însă, corelația dintre aceste două aspecte ale valorii învățământului – ontologică și instrumentală – poate fi variată. Studiile efectuate la MFTY (Universitatea Tehnică de Stat „Bauman”) în anul 1987 arată următoarea tendință: învățământul nu este o valoare terminală sau țintă în viață pentru marea majoritate a studenților de azi,

ea nu este un scop în sine ca ideal în autodezvoltarea personalității. Predomină următoarea atitudine: este o metodă socială importantă pentru atingerea altor scopuri individuale și sociale mai importante. Prin urmare, nu domină motivele și obiectivele intelectuale și socioprofesionale, ci sociomateriale și socioeconomice.

Trebuie oare să ne facem griji pentru această atitudine evidentă pe deplin naturală pentru învățământ în realitatea modernă, care se caracterizată prin pragmatizare și utilizare a vieții sociale? În opinia noastră, sunt aici niște momente care provoacă o anumită alarmă.

Care cunoștințe sunt convertite în venituri?

În prezent, cel mai popular punct de vedere în analiza învățământului este rolul său în ridicarea capacității de concurență: a societății și/sau a personalității. Puțin probabil să descoperi aici o noutate principală: încă F.Bacon spunea: „cunoașterea – vigoare”, unde cuvântul vigoare înseamnă „putere”, învățătura – resursă intelectuală pentru modernizarea societății și „elevator” pentru mobilitatea socială în ascensiune individuală.

Notăm că legătura înregistrată între nivelul de studii și nivelul sărăciei este conștientizat și de ruși: aproape un sfert dintre respondenți au în imediata lor apropiere persoane care trăiesc sub pragul sărăciei. Aceștia consideră ca o cauză a situației economice deplorabile studiile și calificarea lor joasă. Consilierii lui Kennedy au atras atenția asupra relației învățământului cu veniturile și au recomandat dezvoltarea învățământului în SUA ca o modalitate de combatere a sărăciei [3].

Care învățământ joacă în societatea modernă rolul de „elevator” social și, respectiv, este apreciat de către consumatori?

Cetățenii noștri mai păstrează în memoria socială imaginea aceluia sistem, considerat cel mai bun în lume, oferind pregătirea specialiștilor de înaltă calificare. Din acest motiv și reforma învățământului provoacă discuții controversate între adepții transformărilor instituționale radicale și adepții conservării caracteristicilor fundamentale ale sistemului sovietic de învățământ.

Vom menționa următoarele: sistemul de învățământ sovietic de succes în epoca industrială și concept pentru soluționarea problemelor din perioada industrială nu soluționează necesitățile de astăzi, cel puțin după trei parametri:

- ✓ în primul rând, modelul industrial era bazat pe ideea elitismului învățământului superior;
- ✓ în al doilea rând, era axat mai mult pe economia de tip închis;
- ✓ în al treilea rând, el corespundea relativ dinamicii de producție scăzută: o specialitate căpătată o dată de om îi ajungea pe toată viața.

Cele spuse nu înseamnă în genere că sistemul satisfacea necesitățile societății moderne în toate privințele: multe dintre caracteristicile esențiale ale sistemului reformat nu și-au pierdut pentru el valabilitatea lor obiectivă. În special, lumea modernă nu se concepea fără domeniile așa-zise de tehnologii înalte. Dar, există o axiomă: cu cât e mai înaltă clădirea, cu atât mai profund trebuie să fie fundamentul.

Fundamentul oricăror cunoștințe tehnice este matematica. Ea nu poate avea caracter național, dar predarea ei poate fi realizată după o anumită tradiție. Considerăm că mulți din noi au studiat matematica după manualul școlar al lui Kiseliiov, scris încă pe timpul țarului. Această matematică a stat la baza realizărilor tehnico-științifice indiscutabile ale Rusiei în secolul XX. Iar astăzi fără instrumentele matematice nu se descurcă nici științele naturale, nici cele socioumanistice. Matematica este baza dezvoltării intelectuale a personalității, ea „ascute mintea”, necesitând logică, dovezi, credibilitate în activitatea cognitivă. De aceea, reducerea și simplificarea programelor la matematică în școală și reducerea forțată a nivelului de pregătire matematică în instituțiile universitare influențează nivelul de dezvoltare social-economică, în general, și puțin probabil ca acest lucru să fie estimat ca un rezultat pozitiv al reformei învățământului.

Dar să revenim la teza: prin ce diferă societatea modernă sub aspectul rolului învățământului în ea? O situație principal diferită constă în faptul că în prezent diploma de studii superioare nu transferă persoana în categoria elitei, cel puțin pentru că numărul celor admiși în instituțiile universitare în ultimii ani depășește numărul absolvenților în școli. Elitarismul studiilor superioare nu mai este conștientizat și de însuși elevii. Astfel, dacă în 1992 13,2% din numărul de studenți – baumani intervievați legau învățământul cu apartenența la pătura de elită, apoi mai departe acest indice avea o tendință stabilă spre scădere și în 2001 alcătuia doar 1,7%. În ultimii ani a crescut din nou, dar nu cu mult – până la 3-5%. Mai bine zis, în prezent, apartenența la elita societății practic nu se asociază nici la studenți cu studiile persoanei. Din cele expuse putem concluziona chestii puțin încurajatoare: elita în societatea modernă ține puțin de gradul de instruire, iar succesul social nu

este condiționat de profesionalismul omului, ci e determinat de alte caracteristici care îi asigură puterea și bogăția. Care anume?

Se pare că astăzi succesul social este determinat nu de cunoștințe și de calificare personală, așa cum a fost acum 10-15 ani, dar de astfel de factori, precum mediul de comunicare, abilitatea de a comunica, de reprezentare sau de poziționare a persoanei, de loialitate, în special în relația cu autoritățile etc. În acest caz, studiile nu au valoare ca volum de cunoștințe și aptitudini, ci ca un capital social inițial, în formă de relații personale. Anume această „destinație” a învățământului superior, care rezultă printr-o simplă prezență a individului pe banca studentescă și însoțită de procesul de dobândire a cunoștințelor, deprinderilor și abilităților sau, dacă vrei, a competențelor (fără a ține cont de misiune), se manifestă actualmente pe prim-plan, în special în instituțiile universitare de prestigiu.

Studentii sunt orientați la admiterea în universitate către două scopuri, unul dintre care formal – pentru a obține „carnetul” din universitatea de prestigiu, important pentru rezumat, și al doilea neformal – pentru a dobândi capitalul social primar. Studentii care au susținut examenul de admitere EGE deseori nu posedă nici minime capacități cognitive necesare. Uneori, ei cu adevărat nu înțeleg de ce au nevoie de toată informația, de cunoștințe și deprinderi cu care încearcă să-i „încarce” în universități profesorii și se împotrivesc cu disperare acestei influențe.

În consecință, chiar și universitățile de prestigiu renumite prin calitatea lor de pregătire profesională formează o mulțime de „specialiști” de care este „periculos” să te apropii pentru tratament medical, cărora să le aduci copiii să-i învețe, să călătorești cu ei în trenuri, să zbori cu avionul etc. Mai mult ca atât, dacă în economia socialistă planificată statul stabilea câți și de care specialiști are nevoie, acum utilizatorul studiilor superioare singur determină modul în care le va aplica. Cea mai mare discrepanță între specialitatea „după diplomă” și statutul profesional a apărut în domeniul activității ingineresti din motive evidente, legate de restructurarea economiei și reducerea bruscă a sectorului industrial. Astfel, V. Soifer, rectorul Universității Aeronautice de Stat „S.P. Koroliov” din Samara, remarcă că din 500 de studenți absolvenți la specialitatea cosmonauticii circa 40% nu activează după specialitate. Ei se duc în domeniul logisticii, în grupe financiar-industriale, unde au un salariu mai impunător. În același timp, sunt gata să-i primească companiile străine, precum „Boeing”, NASA, oferindu-le un salariu consistent, din care motiv aproximativ 15-20% de specialiști pleacă peste hotare. Se știe, așadar, că aproximativ după trei ani de la absolvirea instituției, neactivând după specialitate, tânărul poate să se retragă de la specialitatea sa pentru totdeauna.

Absolvenții care plecau din Institutul cosmic în logistică și finanțe, adică neprofesioniști în domeniu, ocupau locul specialiștilor care posedă diplome corespunzătoare. Rezultă că aceștia din urmă erau mai rău formați. Acest proces avea loc la începutul anilor '90, când anume absolvenții de la universitățile tehnice de frunte și de la facultățile fizico-matematice din universități au devenit bancheri și finansiști – pe atunci tocmai se desfășura formarea de economiști și juriști, iar pregătirea fundamentală tradițională puternică a viitorilor ingineri a jucat rolul său pozitiv. Aici apare conceptul de virtual. Conștientizând toată complexitatea acestui fenomen „virtual”, îl vom folosi, în cazul dat, în sensul de contrar al realului. Lumea profesională modernă se construiește ca lume virtuală. Această lume a interacțiunilor politice, financiare și economice, e firesc, prezintă un spațiu de show business. Datele oficiale privind modul în care sunt aplicate în țară rezultatele cercetărilor științifice și tehnice, de asemenea, mărturisesc despre virtualizarea științei naționale, având o relație tot mai îndepărtată cu realitatea. În aceeași virtualitate se transformă și sistemul învățământului: cu filiale și învățământ la distanță, cu lipsă de studenți la ore (uneori și din simplul motiv că nu încap în auditorii, ticsite cu „plătitori”), cu corupția continuă, cu forțarea indirectă a profesorilor de a-și aprecia pozitiv studenții.

Toate acestea au condus deja la deprecierea varietăților de cunoștințe profesionale, sau, putem spune, la virtualizarea valorilor acestora.

Desigur, există și oponenti care observă că devalorizarea cunoștințelor ca atare are un caracter global, tendință condiționată de paradigma postmodernistă, de schimbarea esențială a locului cunoașterii în sociumul contemporan. Enciclopedismul, în principiu, este imposibil, dar, principalul, incompatibil cu succesul social. Cunoștințele s-au complicat și s-au specializat într-atât, încât omul contemporan mai devreme sau mai târziu trebuie să aleagă – sau gradul de instruire cu componenta „clasică” specifică și cu baze profunde în cunoștințe profesionale, sau fragmente și minimum de cunoștințe care îi vor asigura succesul în societate și statutul social. Paradigma obiectivelor s-a schimbat în paradigma rolurilor, asigurând omului includerea în spațiul sociocultural. După cum menționa J.F. Lyotard, funcționalitatea universităților s-a manifestat în aceea că ele oferă societății, „jucători” capabili să îndeplinească cele mai diverse roluri în funcțiile practice, de care au nevoie „institutele”.

Prin urmare, valoarea reală, așa cum am arătat, cu abilități de alt gen, necesare azi pentru succes, practic, sunt în toate domeniile socioeconomice, și anume: manevre între opiniile conducătorilor de a rămâne în repertoriu, capacitatea de intrigă și de „a scuipa în suflet” concurenților, legături de fraternitate etc. Nu întâmplător astăzi sunt școli de maeștri în artă pentru reprezentanții businessului, treninguri comunicative psihologice etc. Modele pentru întreaga populație oferă sistemul de administrare, unde principalele abilități sunt cele de manipulare cu conștiința oamenilor. Așadar, ascensiunea individuală în liftul social este asigurată deja nu de posedarea de cunoștințe profunde și actuale, ci de sporirea lor relativ printr-o simplă manipulare [4].

Suntem de acord că această proprietate nu determină esența capitalului uman. Noi nu afirmăm că astfel de capital în țară nu există. Capitalul uman, științific, tehnologic, deși s-a redus în anii de tulburări și reforme conjuncturale, în țară încă mai există. Dacă am percepe modernizarea ca o acțiune a indivizilor și structurilor care determină nu doar schimbarea, dar și ameliorarea situației în țară, care sunt în căutarea de noi căi în dezvoltare, corespunzătoare obiectivelor și valorilor acestora, ținând seama de limitele și accesul la resursele necesare, atunci valoarea cunoștințelor în ierarhia altor valori ale societății în tranziție capătă importanță prioritară.

Este necesar ca:

- învățământul să aibă rolul fundamental în difuzarea și acumularea de cunoștințe, în formarea potențialului intelectual al națiunii, care nu ar permite deprecierea acestuia;
- calitatea reformelor să nu se stopeze;
- puterea să nu creeze iluzia de interacțiune cu publicul în loc de un dialog real cu el;
- resursele administrative să fie utilizate pentru investiții în viitorul țării, în economia de inovare, ce constituie fundamentul societății bazate pe cunoaștere.

Nici o reformă în lumea modernă nu poate fi bună pentru toate cazurile vieții. Sistemul învățământului nu ar trebui să aibă frisoane de la schimbările infinite, este necesară o reflecție asupra corelației procesului și rezultatului cu ajustările respective. Deoarece valoarea învățământului în societate în proces de modernizare se dobândește la intersecția a doi vectori: spațiul educativ instructiv mondial și stratul tradițiilor și modelelor istorice și culturale.

Referințe:

1. Ganea V., Nohailic S. Optimizarea creșterii economice prin intermediul difuzării inovațiilor în condiții de risc și incertitudine // Studia Universitatis. Seria „Științe exacte și economice”, 2009, nr.2(22), p.224-228.
2. Ganea V. Rolul inovației și al creativității în dezvoltarea economică. Instruirea și cercetarea: modalități de integrare // Conf. intern. Șişcan N. 2008, Chișinău, 16 aprilie 2008. - Chișinău: ASEM, 2008, p.109-118.
3. Грибинча А. Перспективы подготовки специалистов международных в начале XXI века // Материалы Конференции научно-практической международной „Формирование профессионала специалиста в области международных отношений: новые направления”, 28 февраль 2007. - Chișinău: CEP USM, 2007, p.117-130.
4. Перчинская Н. Инновационные кластеры (типы, их характеристики и различия). Economic growth in conditions of internationalization. Fourth Edition of International Scientific Conference. - Chisinau: IEFS (Institute of Economy, Finance and Statistics), 2009, p.451-455.

Prezentat la 11.11.2009